

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Historica VIII (2009)

Sprawozdanie z polsko-izraelskiej konferencji naukowej pt. „Polacy i Żydzi. Historia – kultura – edukacja” Kraków, 22–23 września 2008 roku

W dniach 22–23 września 2008 r. w murach Akademii Pedagogicznej im. KEN w Krakowie odbyła się polsko-izraelska konferencja naukowa na temat „Polacy i Żydzi. Historia – kultura – edukacja”. Konferencja była efektem współpracy bilateralnej prowadzonej od 2 lat przez naszą uczelnię i Beit Berl Academic College w Izraelu (BBAC). Organizatorami jej były Instytut Historii i Instytut Neofilologii Akademii Pedagogicznej w Krakowie.

Konferencja odbyła się w szczególnym dla Izraela roku, stąd powstał pomysł skoncentrowania jej problematyki wokół zagadnień związanych z 60. rocznicą powstania państwa Izrael. Dlatego celem jej było podjęcie interdyscyplinarnej refleksji naukowej dotyczącej roli, jaką Żydzi polscy odegrali w tworzeniu i rozwoju państwa Izrael, jak również zastanowienie się nad relacjami pomiędzy Polską i państwem żydowskim w ujęciu historycznym, kulturalnym i edukacyjnym.

W konferencji wzięło udział ok. 40 naukowców z Polski i Izraela, reprezentujących, poza wspomnianymi wyżej partnerskimi uczelniami, następujące instytucje i ośrodki naukowe: Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet w Tel Awiwie, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet w Białymstoku, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Dean of Kaye Teachers College w Ber Szewie, Krakowską Szkołę Wyższą im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego w Krakowie, Wyższą Szkołę Zawodową w Tarnowie i Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu. Otwarcie konferencji, którego dokonał prof. Michał Śliwa, rektor Akademii Pedagogicznej im. KEN w Krakowie oraz inauguracyjny wykład prof. Yosefa Gornego miały miejsce w audytorium im. Wincentego Danki w budynku głównym AP, a pozostałe obrady odbywały się w budynku Instytutu Neofilologii przy ul. Karmelickiej 40.

W otwarciu konferencji wzięli udział przedstawiciele władz obu uczelni (prof. dr hab. Kazimierz Karolczak, dziekan Wydziału Humanistycznego AP, dr Amos Hofman, Director of the School of Education w BBAC, prof. dr hab. Marek Wilczyński, dyrektor Instytutu Historii AP oraz prof. dr hab. Mariusz Misztal, wicedyrektor Instytutu Neofilologii AP) oraz zaproszeni goście (dr Maciej Kozłowski, pełnomocnik ministra spraw zagranicznych ds. stosunków polsko-żydowskich, Michał Sobelman, attaché prasowy Ambasady Izraela w Polsce).

Obrady konferencji podzielone zostały na trzy sesje tematyczne dotyczące historii, kultury i edukacji. Tematyka wystąpień referentów koncentrowała się wokół następujących grup tematycznych:

- rola Żydów polskich w tworzeniu państwa żydowskiego w Palestynie;
- wkład polskich Żydów w rozwój państwa Izrael (w rozwój nauk filozoficznych, pedagogicznych i innych);
- stosunki polsko-żydowskie w przededniu i po powstaniu państwa Izrael;
- związki kulturalne Polski z Izraelem;
- literatura polsko-żydowska i jej znaczenie dla Polski i Izraela.

W wykładzie otwierającym prof. Yosef Gorny, przewodniczący Rady Zarządzającej BBAC i profesor Uniwersytetu w Tel Awiwie przedstawił sytuację syjonistyczną polskich Żydów w okresie międzywojennym. W swoim referacie odwoływał się nie tylko do badań, które sam od wielu lat na ten temat prowadzi, ale także do własnych wspomnień, co wzbudziło wśród słuchaczy szczególne zainteresowanie i szacunek.

Pierwsza sesja tematyczna, którą prowadziła dr Miri Freilich z Instytutu Historii BBAC, dotyczyła zagadnień historycznych. Zainaugurował ją referat wygłoszony przez prof. Yakova Shavita z Instytutu Historii Uniwersytetu w Tel Awiwie. Tematem jego był wpływ polskiego ruchu narodowego na rozwój nowoczesnego żydowskiego nacjonalizmu. Następnie prof. Yitzhak Greenberg, prorektor ds. nauki BBAC przedstawił zagadnienie wpływu imigracji Żydów polskich z lat 20. XX w. na społeczność żydowską w Palestynie (Yishuv). Kolejny prelegent, dr Łukasz Tomasz Sroka z Instytutu Historii AP, w referacie zatytułowanym „Izrael i jego przyjaciele” zaprezentował złożony problem relacji państwa żydowskiego ze światem zewnętrznym, wskazując na szczególne znaczenie stosunków z Polską. Pierwszą sesję popołudniową kończyły dwa referaty dotyczące kultury. Dr Anna Pachowicz z Wydziału Humanistycznego Wyższej Szkoły Zawodowej w Tarnowie scharakteryzowała twórczość Jerzego Gerta i jego wkład do historii muzyki polskiej, a dr Grzegorz Trela z Instytutu Filozofii AP przedstawiał dokonania lwowsko-warszawskiej szkoły filozoficznej, która – jak stwierdził – była przykładem „największej polsko-żydowskiej przygody filozoficznej”.

Moderatorem drugiej sesji poświęconej zagadnieniom literackim był prof. dr hab. Mariusz Misztal z Instytutu Neofilologii AP. Rozpoczął ją referat dr hab. Eugenii Prokop-Janiec z Katedry Antropologii Literatury i Badań Kulturowych Uniwersytetu Jagiellońskiego pt. „Opowieści palestyńskie w międzywojennej literaturze polsko-żydowskiej dla dzieci”. Następnie głos zabrała dr Hanna Livnat z Yemima Center for Study and Teaching of Children’s Literature w BBAC, która w swoim referacie naświetliła wpływ polskiej literatury na literaturę dziecięcą i młodzieżową Izraela, zwracając szczególną uwagę na znaczenie przekładów książek Kornela Makuszyńskiego. Kolejny referat, wygłoszony przez dr Dorotę Szczeńniak z Instytutu Neofilologii AP, dotyczył żydowskich inspiracji w pracach literackich Stanisława Jerzego Leca. Obraz żydowskiej społeczności w powieści Elizy Orzeszkowej pt. *Mirtala* był tematem referatu mgr Anny Wietechy, doktorantki w Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu Warszawskiego. Z kolei mgr Kinga Białek, reprezentująca tę samą instytucję, przedstawiła pisma A.J. Berdyczowskiego i omówiła ich rolę w tworzeniu izraelskiej literatury narodowej. Następnie głos zabrała dr Katarzyna Maria Pereira z Instytutu Filologii Romańskiej Uniwersytetu w Białymstoku, która w swoim wystąpieniu

zaprezentowała zagadnienie wpływu myśli Henri Bergsona na duchowe odrodzenie się chasydyzmu w Europie Środkowej w XX w. Pierwszy dzień obrad zakończył referat połączony z pokazem filmów prezentujących życie Żydów na krakowskim Kazimierzu, który przedstawił dr Artur Piskorz z Instytutu Neofilologii AP.

Wieczorem miała miejsce uroczysta kolacja w restauracji „Avocado” znajdującej się w dawnej dzielnicy żydowskiej Krakowa, podczas której odbył się koncert tradycyjnej muzyki żydowskiej.

Drugi dzień konferencji podzielony został na trzy sesje. Pierwsza koncentrowała się wokół zagadnień literackich, druga – historycznych, a trzecia – edukacyjnych. Sesję poranną, którą moderowała dr Joanna Dybiec z Instytutu Neofilologii AP, rozpoczęła prof. dr hab. Teresa Żeberek z Instytutu Neofilologii AP. Wygłosiła ona referat o intrygującym tytule „Ojczyzna jako wygnanie, wygnanie jako ojczyzna w pracach Diny Rubinowej”. Drugi referat przedstawiła mgr Alicja Białecka z Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu nt. „Reprezentacje Auschwitz. Pamięć żydowska i polska w literaturze kobiecej”. Następnie głos zabrała dr Aleksandra Bednarowska z Instytutu Neofilologii AP, która przedstawiła zagadnienie tożsamości i narracji w powieści Jurka Beckera pt. *Jakob der Lügner*. Dr Nurit Buchweitz z Instytutu Literatury BBAC zaprezentowała przegląd literatury polskiej, która została przetłumaczona na język hebrajski. Z kolei dr Jan Rybicki z Instytutu Neofilologii AP naświetlił sylwetkę Uri Orleva (Jerzego Henryka Orłowskiego) i jego skomplikowanej tożsamości polsko-żydowskiej. Dwa ostatnie referaty sesji porannej wygłosili dr Bogdan Gryszkiewicz i dr Marek Karwala z Instytutu Filologii Polskiej AP. Pierwszy z nich zajął się problemem teorii literatury i jej wykorzystania w fikcyjnych konstrukcjach Holokaustu; omówił go na przykładzie powieści Marka Bieńczyckiego pt. *Tworki*. Drugi natomiast przedstawił portret Żyda w poezji Jerzego Ficowskiego.

Sesja druga, jak już wspomniano, poświęcona była tematyce historycznej. Jej moderatorem był dr Amos Hofman z Instytutu Historii BBAC. Rozpoczęła ją dr Miri Freilich reprezentująca ten sam ośrodek. W swoim referacie zaprezentowała rolę, jaką ocaleni z Holokaustu odegrali w kształtowaniu kultury Izraela w latach 50. i 60. XX w. Drugi referat, wygłoszony przez dr Sigal Ben-Rafael-Galanti z Instytutu Nauk Społecznych BBAC, dotyczył wpływu polskiej ideologii narodowej na ideologię partii Likud w Izraelu. Następnie głos zabrali Paweł Fleichner i Magdalena Borkowska, studenci Instytutu Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Przedstawili oni rozwój syjonizmu w Polsce w pierwszej połowie XX w. na przykładzie dwóch jego nurtów: lewicowego (reprezentowanego przez Dawida Ben Gubiona) i rewizjonistycznego (reprezentowanego przez Menachema Begina). Problem ten kontynuowany był przez mgr Joannę Chuchro-Stradomską, doktorantkę w Instytucie Historii AP, która przedstawiła referat nt. życia i działalności Menachema Begina. Sesję historyczną zakończyło wystąpienie Mateusza Sroki, studenta Instytutu Stosunków Międzynarodowych Krakowskiej Szkoły Wyższej im. A.F. Modrzewskiego w Krakowie, który zaprezentował wkład pionierów żydowskich przybyłych z Polski do Izraela w rozwój tego kraju.

Dwudniową konferencję kończyła sesja poświęcona edukacji, której moderatorem był dr Piotr Trojański z Instytutu Historii AP. Rozpoczął ją prof. Shlomo Back, rektor Kaye Teachers College z Ber Szewy. W swoim referacie przedstawił

zarys filozofii edukacyjnej Janusza Korczaka i jej wpływ na edukację izraelską. Drugim prelegentem była dr Aleksandra Boroń z Katedry Pedagogiki Porównawczej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, która przedstawiła zagadnienie rekonstrukcji pamięci i tożsamości Żydów wielkopolskich. Trzeci referat wygłosiła dr Jolanata Ambrosewicz-Jacobs, dyrektor Centrum Badania Holokaustu Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jej referat był swoistą próbą przeglądu projektów edukacyjnych dotyczących historii i kultury Żydów realizowanych w Polsce od 2000 r. Temat ten wzbudził burzliwą dyskusję na temat motywów niesłabnącego zainteresowania badaniem i nauczaniem historii i kultury Żydów w Polsce, która zakończyła konferencję. Uczestnicy konferencji wyrazili potrzebę zorganizowania w przyszłości tego typu konferencji, zwracając szczególną uwagę na jej interdyscyplinarny charakter. Wychodząc naprzeciw tym oczekiwaniom organizatorzy konferencji zapowiedzieli podjęcie starań o zorganizowanie podobnej konferencji w Izraelu. Ponadto podjęli decyzję o wydaniu w 2009 roku książki, zawierającej teksty wygłoszonych na konferencji referatów.

Na zakończenie warto dodać, że uczestnicy izraelscy konferencji zostali jeszcze kilka dni w Krakowie, zwiedzając miasto i okolicę. Program kulturalny ich pobytu obejmował m.in. zwiedzanie Starego Miasta, zamku królewskiego na Wawelu, dawnej dzielnicy żydowskiej na krakowskim Kazimierzu, wizytę w Zakopanem oraz w Państwowym Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu. W tym czasie mieli oni także możliwość spotkania się z pracownikami partnerskich instytutów Akademii Pedagogicznej, by omówić możliwości rozwijania dalszej współpracy między obu uczelniami. Efektem tych rozmów jest m.in. podjęcie decyzji o przystąpieniu do realizacji kolejnego wspólnego projektu naukowego, dotyczącego problemu tożsamości zbiorowej Polaków, Żydów i Niemców w kontekście wzajemnych relacji. W ramach tego projektu, którego realizację zaplanowano na 3 lata, mają się odbyć trzy konferencje naukowe (w Izraelu, Niemczech i w Polsce). W jego realizację bezpośrednio zaangażowane są Instytuty Historii i Neofilologii AP. Partnerem izraelskim jest Beit Berl Academic College, a niemieckim – Pädagogische Hochschule w Ludwigsburgu.

Piotr Trojański